

Arbeidskraftreserven trenger kompetanse

Men hvem er de?

Arbeidslivet i Norge trenger arbeidskraft. Samtidig står mange i arbeidsfør alder utenfor arbeid, arbeidsmarkedstiltak og utdanning. De utgjør den såkalte arbeidskraftreserven som i større grad må kvalifiseres og inkluderes i arbeidslivet framover. Dette notatet gir en beskrivelse av hvem som er i arbeidskraftreserven.

Innledning

Vi står i dag overfor store utfordringer. Arbeidslivet mangler arbeidskraft og er stramt. Mangelen på arbeidskraft forventes å øke fremover når det blir enda flere eldre, samtidig som det blir færre i arbeidsfør alder til å forsørge dem og finansiere velferdsordningene våre (Meld. St. 14 (2022-23)). Arbeidsinnvandring, som i en periode var en løsning på noe av arbeidskraftmangelen, blir trolig vanskeligere framover, når det forventes større mangel på arbeidskraft også i andre deler av verden (Huseby 2022) og en svak norsk krone gjør lønningene i Norge blir mindre attraktive for arbeidsinnvandrere (NRK 2023).

Det er relativt få registrerte arbeidsledige i Norge i dag. Det er likevel mange i arbeidsfør alder som av ulike grunner står utenfor arbeid, utdanning eller arbeidsmarkedstiltak. For å få nok arbeidskraft framover blir det viktig å rekruttere fra denne arbeidskraftreserven (Meld. St. 14 (2022-23)). Mange som står utenfor ønsker å jobbe. Sysselsettingsutvalget anslår at sysselsettingen kunne økt med 11 prosent (eller 300 000 personer) om alle som ønsket å jobbe, kom i jobb (NOU 2021:2). Framover blir det viktig få flere av de som ikke jobber i jobb, få flere av de som jobber deltid til å jobbe mer, og få flere til å stå litt lenger i jobb før de går av med pensjon.

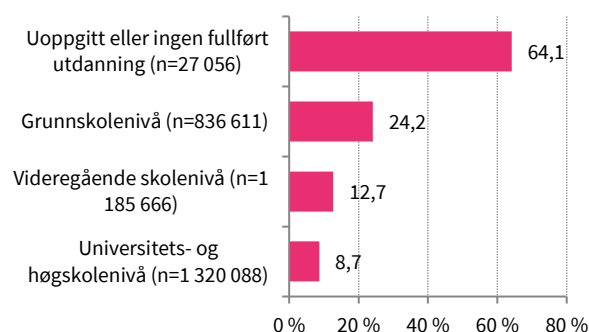
Hvem er arbeidskraftreserven?

I 2022 sto rundt 485 000 i alderen 15–61 år utenfor arbeid, arbeidsmarkedstiltak eller utdanning¹. Dette utgjorde 14,4 prosent av befolkningen i denne aldersgruppen. Andelen i 2022 lå på samme nivå som i 2021, og noe lavere enn i 2015–2020. Bare 7 prosent av arbeidskraftreserven er registrerte arbeidsledige, mens hele 53 prosent mottok ytelser som uføretrygd og arbeidsavklaringspenger. 40 prosent har andre ordninger eller ukjent status².

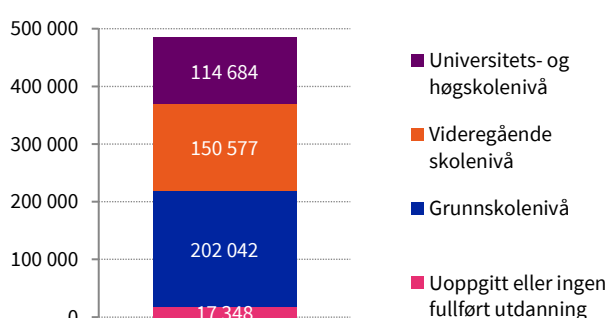
Høy andel med kort utdanning

Andelen utenfor arbeid, utdanning og arbeidsmarkedstiltak blir lavere med høyere utdanning. 24,2 av de med grunnskole, 12,7 prosent av de med videregående og 8,7 prosent av de høyt utdannede står utenfor (Figur 1). Av de med uoppgitt eller lavere utdanning enn grunnskole, står hele 64,1 prosent utenfor arbeid, utdanning og arbeidsmarkedstiltak. Denne arbeidskraftreserven består av rundt 202 000 med grunnskole som høyeste fullførte utdanning, 150 000 med videregående og 115 000 med høyere utdanning. 17 000 har uoppgitt eller lavere utdanning (Figur 2).

Figur 1 Andel med ulike utdanningsnivåer som står utenfor arbeid, utdanning og arbeidsmarkedstiltak. 15–61 år. 2022. Prosent.

Figur 2 Personer utenfor arbeid, utdanning og tiltak fordelt på utdanning. 15–61 år. 2022. Antall.

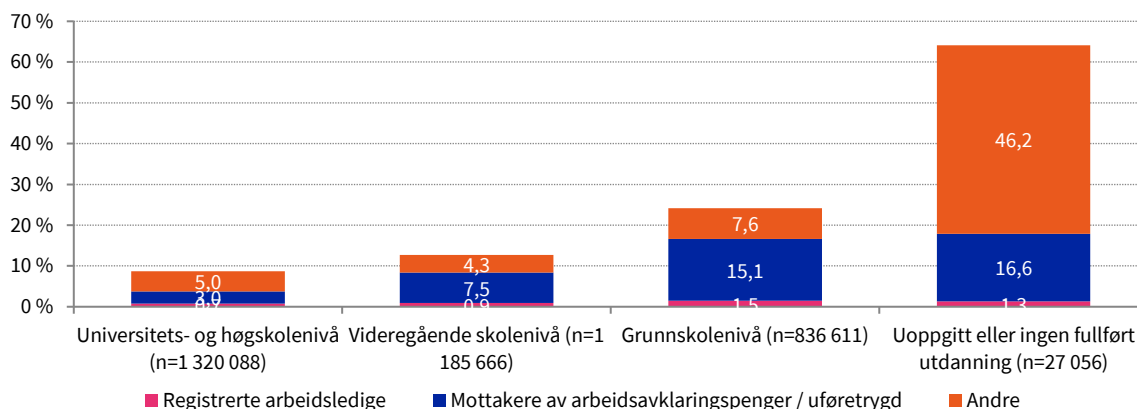

Det er en langt høyere andel med helse relaterte ytelser og en noe høyere andel registrerte arbeidssøkere blant de med grunnskole eller lavere/uoppgitt utdanning enn blant de med høyere utdanning (Figur 3). Det er en dessuten en veldig høy andel av de med uoppgitt eller ingen fullført utdanning som mottar andre ordninger eller har ukjent status.

¹ Vi bruker samme operasjonalisering av «arbeidskraftreserven» som Utsynsmeldingen, og viser foreløpige tall for 2022 basert på registerdata fra SSB tabell 12423.

² «Andre» ordninger omfatter mottakere av kontantstøtte, enslig forsørgerstønad, sosialhjelp, pensjoner fra andre enn Nav, ingen ytelser eller ukjent status som betyr at det mangler informasjon i registre. Årsaker til ukjent status er utvandring uten å melde Folkeregisteret, støtteordninger registrert på en annen i husholdningen eller ordninger som ikke er inkludert i datagrunnlaget (f.eks. voksenopplæring).

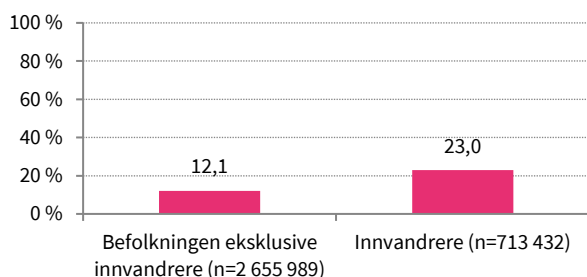
Figur 3 Andel som står utenfor arbeid, utdanning og arbeidsmarkedstiltak, fordelt på arbeidsstyrkestatus. 15-61 år. 2022. Prosent per utdanningsnivå.

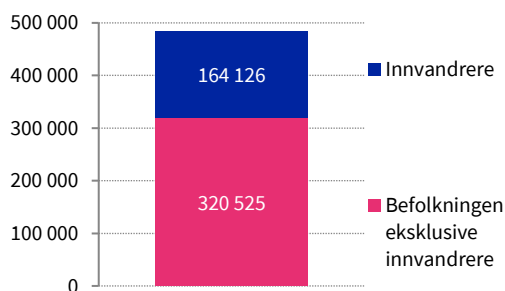
Høy andel innvandrere

Det er en høyere andel av innvandrerne som står utenfor arbeid, utdanning eller arbeidsmarkedstiltak, enn av befolkningen ellers. Innvandrere er definert som personer født i utlandet, har utenlandskfødte foreldre og besteforeldre og som senere har innvandret til Norge. 23,0 prosent av innvandrerne, og 12,1 prosent av befolkningen ellers, sto utenfor i 2022 (Figur 4).

Figur 4 Andel av innvandrere og øvrig befolkning som står utenfor arbeid, utdanning og arbeidsmarkedstiltak. 15-61 år. 2022. Prosent.

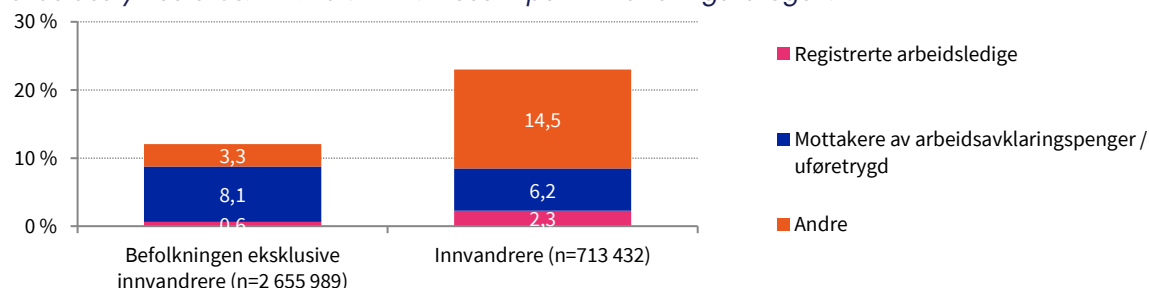

Figur 5 Personer utenfor arbeid, utdanning og arbeidsmarkedstiltak, fordelt på innvandring. 15-61 år. 2022. Antall.

Arbeidskraftreserven består av rundt 164 000 innvandrere og 320 000 som ikke var innvandrere (Figur 5). Det vil si at 34 prosent av arbeidskraftreserven i alderen 15-61 år er innvandrere.

Figur 6 Andel som står utenfor arbeid, utdanning og arbeidsmarkedstiltak, fordelt på arbeidsstyrkestatus. 15-61 år. 2022. Prosent per innvandringskategori.

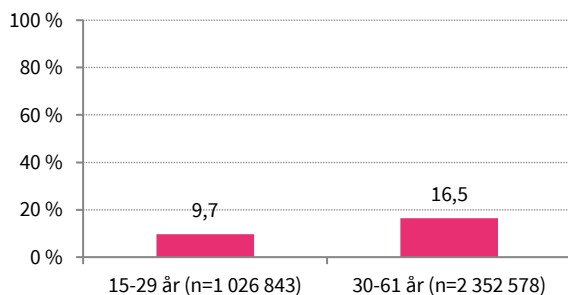

Innvandrere er overrepresentert blant registrerte arbeidsledige og blant de som står utenfor med andre ordninger/ukjent status (Figur 6). De er derimot underrepresentert blant de som mottar arbeidsavklaringspenger eller uføretrygd.

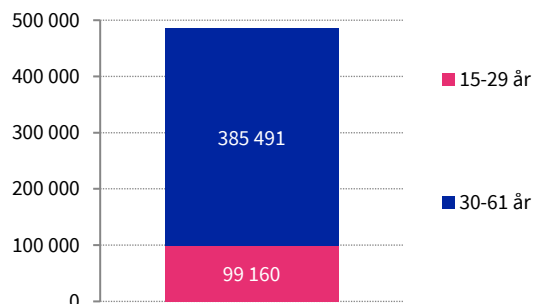
De over 30 år er i større grad utenfor

Andelen som er utenfor arbeid, utdanning og arbeidsmarkedstiltak er høyere blant de over 30 år. I aldersgruppen 30–61 år var det 16,5 prosent som sto utenfor. Tilsvarende andel i gruppen 15–29 år, som ofte omtales som NEETs, ligger på 9,7 prosent (Figur 7). 20 prosent av arbeidskraftreserven er NEETs og de utgjør i underkant av 100 000 personer (Figur 8). Selv om det er færre NEETs som står utenfor enn litt eldre voksne, er de en viktig gruppe å få inkludert i arbeidslivet. NEETs har enda flere år foran seg hvor de enten vil belaste trykkesystemet eller være produktive og bidra til å dekke arbeidslivets kompetansebehov.

Figur 7 Andel i ulike alderskategorier som står utenfor arbeid, utdanning og arbeidsmarkedstiltak. 15–61 år. 2022. Prosent.

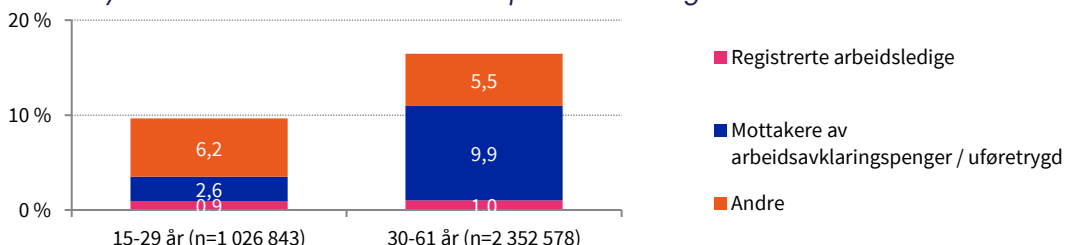

Figur 8 Personer utenfor arbeid, utdanning og arbeidsmarkedstiltak fordelt på utdanning, fordelt på alder.. 15–61 år. 2022. Antall.

Andelen som mottar uføretrygd eller arbeidsavklaringspenger er vesentlig lavere blant NEETs enn blant de litt eldre voksne (Figur 9). Andelen som med andre ordninger/ukjent status er derimot større blant de yngste.

Figur 9 Andel som står utenfor arbeid, utdanning og arbeidsmarkedstiltak, fordelt på arbeidsstyrkestatus. 15–61 år. 2022. Prosent per alderskategori.

Seniorer

I tillegg til gruppene vi har sett på her, har vi personene over 61 år. I Norge er omtrent 1,2 millioner personer i alderen 62 år eller eldre. Av dem mottar 68 prosent alderspensjon eller AFP. I tillegg er det 8,4 prosent, eller rundt 101 000 personer som er utenfor arbeid, utdanning eller tiltak, men som ikke enda tar ut AFP eller

alderspensjon. De kommer i tillegg til arbeidskraftreserven blant de mellom 15 og 61 år som er beskrevet tidligere i notatet. Et stort potensial blant seniorenne ligger imidlertid i å motivere eller tilrettelegge for at de som fortsatt står i arbeid velger å stå lenger i jobb. Gjennomsnittsalderen for yrkesavgang ligger i dag på 65,8 år (NOU 2022:7).

Behov for tilpasset opplæring

Kort oppsummert viser dette kortnotatet at Norge i 2022 hadde en arbeidskraftreserve på 485 000 i alderen 15–61 år, der lavt utdannede, innvandrere, personer over 30 år og personer med helsemessige utfordringer er overrepresentert. I tillegg har vi en ekstra reserve på 100 000 personer over 61 år, samtidig som det ligger et stort potensial i å motivere seniorenne i arbeidslivet til å jobbe lenger.

For å dekke Norges behov for arbeidskraft fremover, må vi få flere fra arbeidskraftreserven ut i jobb. Skal vi lykkes med dette, blir det viktig med opplæring eller utdanning som er tilpasset målgruppens behov og livssituasjon. Voksne uten fullført videregående opplæring må få mulighet til å ta de fagene de mangler. Innvandrere må få norskopplæring, få dokumentert sine ferdigheter og få tatt den opplæringen de eventuelt mangler. Det må gis karriereveiledning, så enkeltpersoner finner tilbud som passer for dem og møter arbeidslivets behov. Det må legges til rette for at befolkningen får lære hele livet, og at ingen skal gå ut på dato.

Referanseliste

Huseby 2022 [Arbeidsinnvandring til Norge 2018-2022](#). Fafo

Meld. St. 14 (2022-23) [Utsyn over kompetansebehovet i Norge](#). KD

NOU 2021:2 [Kompetanse, aktivitet og inntektssikring – tiltak for økt sysselsetting](#). AID

NOU 2022:7 [Et forbedret pensjonssystem](#). AID

NRK 2023 [Adecco: Polakkene vil ikke til Norge etter kronekollapsen](#). Sak 8.11.2023

SSB 2023 [Arbeidsstyrkestatus for personer 15 år eller eldre](#). Tabell I2423

© Direktoratet for høyere utdanning og kompetanse

Forfatter: Pia Ianke

Utgitt: Nov/2023